

УДК 37.02

DOI:

Галина Колесник, викладач кафедри іноземних мов
Національного університету "Львівська політехніка"

ГУМОР ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ АФЕКТИВНОГО ФІЛЬТРУ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Стаття присвячена вивченню ролі гумору в процесі навчання іноземної мови студентів технічних спеціальностей. Автор розглядає основні функції гумору в педагогічній діяльності, а саме: мотиваційну, емоційну, виховну, організаційну, навчальну та педагогічну. Гумор розглядається як педагогічний засіб, необхідний для створення комфортної психологічної атмосфери в аудиторії, запобігання колізій між викладачем та студентами, підвищення ефективності засвоєння іноземної мови. Також пропонуються етичні принципи і обмеження використання гумору та вимоги до його доцільності.

Ключові слова: гумор; афективний фільтр; когнітивні процеси; сприйняття; емоційний настрій.

Лит. 14.

*Halyna Kolesnyk, Lecturer of the Foreign Languages
Department of Lviv Polytechnic National University*

HUMOUR AS A TOOL FOR LOWERING THE AFFECTIVE FILTER FOR ENGINEERING STUDENTS IN THE PROCESS OF FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION

The article is devoted to the study of the role of humor in the process of teaching a foreign language engineering students. The author examines the basic functions of humor in pedagogical activity, namely: motivational, emotional, educational, organizational, educational and pedagogical. Humor is considered as a pedagogical tool necessary for creating a comfortable psychological atmosphere in the audience, preventing conflicts between the teacher and students, improving the efficiency of learning a foreign language. Ethical principles and limitation of the use of humour and the requirements for its expediency are also considered in this paper.

The author has examined different approaches to the use of humour in pedagogical activity and proves that the use of humour in class is extremely effective. Teaching experience indicates that humour is able to keep students interested and motivated. Humour and laughter also make introverted students in language classes socialize with the group, to feel a part of the peer group, join class activities and group work without feeling exposed or vulnerable. Therefore, the activity of the teacher with a sense of humor is guaranteed to eliminate the possible complexes and fears that are formed in the students due to the unfortunate experience of learning a foreign language. Thus, humor can be considered as a practical tool for establishing the hospitable atmosphere in the audience and achieving the desired learning outcomes. The author emphasizes that a comfortable atmosphere motivates to study discipline better than constant notations, admonition and strict subordination. Humour in language classes reduces tension, improves classroom atmosphere, increases enjoyment and has a positive impact on the student-teacher interactions. Humour and laughter can also be used as a means of punishment and ashaming of lazy and unstudious students.

To summarize, the author admits that despite a crucial role of humour in teaching-learning process the majority of university lecturers avoid using humour and laughter in their pedagogical activity for different reasons.

Keywords: *humour; affective filter; cognitive processes; acquisition; emotional climate.*

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що сьогодні мотивація до вивчення іноземної мови серед студентів українських закладів вищої освіти є очевидною (розширення економічних і політичних контактів з країнами Західної Європи, туристична і освітня мобільність, перспектива працевлаштування за кордоном), для багатьох студентів технічних спеціальностей іноземна мова залишається найбільш складною дисципліною для опанування. Зі слів студентів, іноземна мова викликає у них почуття страху і безсилля і, як наслідок, емоційне відторгнення і несприйняття, вивчення іноземної мови здається недосяжною

метою. В педагогіці існує теорія, що мотивація зростає, якщо досягнення мети виглядає не занадто легким, але здійсненним у найближчій перспективі. Існують численні дослідження щодо вдосконалення методів навчання іноземної мови, всі вони спрямовані на усунення фактору стресу під час навчання, подолання страху шляхом створення непримусової атмосфери і досягнення емоційного розслаблення, що гарантовано повертає учнів до природнього стану. Таким чином, мотивація безпосередньо пов'язана з емоційним станом студентів. Тож, задача викладача – зробити процес навчання іноземної мови сприятливим і максимально досяжним для студента.

Аналіз основних досліджень. Значення гумору у процесі навчання досліджували у різні часи, починаючи з Аристотеля, який вважав гумор проявом зверхності, проте допускав, що гумор може бути корисним у певній кількості: “Жарт є послабленням напруги, оскільки він – відпочинок” [2, 86]. Суттєвий внесок у визначення ролі гумору вніс А. Шопенгауер [13]. Він розглядав теорію смішного як частину теорії пізнання, вказуючи на гносеологічну цінність гумору. З.Фрейд вважав гумор одним із найміцніших захисних механізмів від психічного напруження [12]. За теорією І.П. Павлова, саме позитивні емоції сприяють кращому засвоєнню інформації [7]. Л.С.Виготський у своїх дослідженнях доводить, що емоції впливають на сприйняття, увагу, концентрацію, мотивацію, а також засвоєння матеріалу [4]. Гумор є одним із аспектів гуманістичної спрямованості педагогічних принципів класиків світової педагогіки, таких як Л.Д. Ушинський, В.А. Сухомлинський, А.С.Макаренко, Януш Корчак, А. Богуш та ін., яким вдалося поєднати приємне з корисним, серйозне з розвагами, гру з навчанням. На позитивному впливу гумору на навчально-виховний процес концентрують увагу і педагоги-новатори. Так, А.Ш. Амонашвілі розглядає гумор як засіб, що стимулює пізнавальний процес [1]. Н.В. Старовойтенко переконана, що почуття гумору, розвинене у процесі навчання, дозволяє легше переносити життєві труднощі [11]. А.А. Леонтьєв відзначає, що гумор стимулює розвиток творчого мислення і гнучкість мислення [6]. М.І. Станкін вважав гумор найголовнішою умовою сумісності людей. На його думку, гумор допомагає зняти фізичне і психологічне напруження у студентів, активізує діяльність, привертає увагу до важливих моментів, а також є чудовим засобом “присоромити” недбалих студентів [10]. Роль гумору в когнітивному процесі також цікавить багатьох сучасних зарубіжних дослідників. Так, М. Денейре вважає, що саме вміння застосовувати гумор в навчанні відрізняє творчого наставника від заурядного вчителя [14].

Метою статті є дослідження ролі гумору в процесі навчання іноземної мови студентів технічних спеціальностей, визначення функції і задач гумору, його спрямованості і форм, а також визначення допустимих меж доречності гумору під час спілкування з аудиторією.

Виклад основного матеріалу. Як показав аналіз основних досліджень даного питання, сміх має визначальну роль в життєдіяльності людини і сприяє когнітивним процесам. Вченими доведено, що під час сміху у людському організмі

виділяються ендорфіни, що налаштовує психіку на позитивний лад, дозволяючи сповна сприймати інформацію. Але, не зважаючи на цей факт, гумор не часто застосовується викладачами в силу різних причин: через брак почуття гумору, через страх втратити контроль над аудиторією, через побоювання здаватися кумедним і непристойним, підтримуючи класичну субординацію “вчитель-учень”, або навіть просто неспроможність вийти за межі академічності своєї дисципліни і подати її в новому ракурсі. Здебільшого викладачі формують імідж серйозного, поважного, беземоційного педагога, вважаючи жарти погрозою авторитету. Як писала О.А. Подольська: “Викладач, який ігнорує емоції в своїй діяльності, позбавляє своїх студентів опори в навчанні” [8, 173]. Емоції визначають наше ставлення до будь-якої діяльності, у тому числі і навчання. Емоції, як позитивні, так і негативні, впливають на когнітивні процеси, детермінують мотивацію. Відомо, що перше заняття-знайомство з аудиторією може задати тон всьому курсу. Зазвичай перше заняття і формує емоційний настрій студентів. Вміння викладача з гумором представитися аудиторії, нестандартно презентувати свою дисципліну є ефективним способом викликати позитивні емоції і бажання відвідувати заняття. Жарти викладача студенти переказують один одному, своїм знайомим, цитують при нагоді, тим самим переносячи захопленість особистістю викладача на дисципліну, яку він викладає. Особливо це актуально в процесі навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей, для яких іноземна мова і викликає найбільший дискомфорт, що пояснюється недостатнім базовим рівнем підготовки, винесенням в пріоритет вивчення негуманітарних дисциплін, а також недостатньою кількістю годин, відведених програмою на вивчення іноземної мови. В даній ситуації особистість викладача є визначальним фактором серед багатьох інших факторів, які впливають на ефективність процесу вивчення іноземної мови. Діяльність викладача з почуттям гумору гарантовано спрямована на усунення можливих комплексів і страхів, сформованих у студентів через невдалий досвід вивчення іноземної мови. Таким чином, гумор можна розглядати як практичний інструмент для налагодження правильної атмосфери в аудиторії та досягнення бажаних результатів навчання. Оскільки гумор є найбільш дієвим і універсальним способом усунення напруги в спілкування, його застосування в контексті навчання має певні переваги як для викладача, так і для студентів. Для досягнення

конструктивної атмосфери опанування іноземної мови необхідно мінімізувати афективний фільтр, і досягти цього можна саме за допомогою гумору.

Впродовж більшої частини 20 століття панував граматико-перекладний метод, в основі якого лежали вивчення граматики та навчання читання та перекладу. Впровадження гуманістичного підходу до навчання, на якому базуються сучасні методи викладання іноземної мови, уможливило поширення комунікативної спрямованості, що суттєво змінило “я-концепцію” викладача у системі “викладач-студент”. На зміну фундаментальній методіці прийшов лінгвосціокультурний метод, орієнтований на комунікацію, не можливу без гумору – невід’ємної частини людського спілкування. За таких умов авторитарна позиція викладача не сприятиме комунікації, пригнічуючи прагнення учнів висловлюватися через страх бути незрозумілим. У той час як емпатія у стосунках “викладач-студент” здатна формувати позитивні установки в ситуації взаємодії колективу. Таким чином, викладач, який вмilo використовує гумор як педагогічний прийом, стає фасилітатором навчального процесу, створюючи в колективі атмосферу співпраці та довіри, більш розкованого і неформального спілкування.

Отже, спираючись на вище сказане, окреслимо основні функції гумору в процесі навчання іноземної мови студентів технічних спеціальностей:

1. Мотиваційна функція. Найкращих результатів людина досягає, якщо діяльність приносить задоволення. Ретельно підібраний матеріал цікавого змісту, ілюстрації, приклади, колективна і групова робота, розважальні ігри втримують концентрацію уваги студентів, не залишаючи часу на бездіяльність. Комфортна атмосфера мотивує до вивчення дисципліни краще, ніж постійні нотації, напоумлення і суворі субординація. Студенти із задоволенням занурюються у роботу, яка піднімає настрій і дає можливість продемонструвати свою кмітливість і почуття гумору, реалізувати свій внутрішній потенціал і переконатися в своїх здібностях. Деяким студентам вдається “розкритися” виключно через жарти, отже для них гумор є найбільш прийнятною мотивацією для виконання завдань.

2. Емоційна функція. Здорова самоіронія є надійним способом не впасти у відчай від усвідомлення своїх невдач і недоліків. Студент, здатний сміятися і адекватно сприймати жарти інших над своєю вимовою, лексичними невідповідностями, нерозумінням складних граматичних конструкцій, неодмінно згодом досягне бажаних результатів. Проблема, над

якою можливо жартувати, не здається вже такою неподоланою і є підконтрольною. Саме страх бути осміяним, засудженим, виглядати недоладним стримує прагнення прогресу. Дружня атмосфера, в якій студенти дозволяють жартувати над собою, над друзями, над викладачем, а викладач над студентами, виключає можливість прояву сарказму і, як слідство, депресії, низької самооцінки, замкнутості. Якщо людина демонструє іронічне ставлення до будь-якої ситуації, вона тим самим підкреслює власну силу та невразливість. Отже, гумор є засобом зняття психологічної напруги, психологічної розрядки, створення сприятливої творчої атмосфери і підвищення педагогічної діяльності.

3. Виховна функція. В.А. Сухомлинський розглядав гумор як дієвий інструмент впливу на людей і зокрема на учнів. Соромлення у жартівливій формі вражає сильніше, ніж серйозні претензії та покарання, залишаючи місце для власних висновків. Він зазначав, що здатність знайти в порушенні дисципліни смішне і присоромити смішним – є вмінням проникнути розумом і серцем в духовний світ дитини. “Когда дети смеются, нельзя сердиться, ненужный и не к месту смех нужно пристыдить юмором, т.е. смехом же” [9, 98]. Також сміх може служити зброєю проти лінощів, брехні, недбалості студентів. Виправлення небажаної поведінки за допомогою гумору, як правило, не викликає з боку студентів озлоблення чи образи, проте лише підсилює відчуття провини.

Також треба зазначити, що використання гумору в навчально-виховному процесі розвиває у студентів певні етичні поняття, розуміння тонкої грані між добрими і злими жартами, окреслює теми і об’єкти, які не можуть бути осміяними за жодної мови: люди з обмеженими можливостями, батьківщина, почуття та інш. Задача гумору в навчально-виховному процесі – навчити студентів створювати позитивну атмосферу в колективі, підтримувати себе і друзів в комфортному емоційному стані, сприятливому для навчання.

4. Організаційна функція. Англійська ідіома “If you can’t beat them, lead them” (не можеш запобігти – потрібно очолити) якнайкраще доводить ефективність гумору в організації роботи з аудиторією. А.Бергсон називає сміх “змовою” між усіма особами, які сміються: багато жартів зовсім незрозумілі одним людям і водночас є близькими іншим, адже вони тісно пов’язані з уявленнями певної групи [3]. Не буде непорозуміння і порушень дисципліни на тому занятті, де жарти і гумор є звичайною обстановкою. До того ж,

зауваження, зроблені у формі жарту є більш ефективними, не викликають агресії, краще запам'ятовуються і є більш впливовими на студентів. За допомогою жартів навіть серйозний конфлікт в колективі можна розв'язати легко і спрямувати стосунки у вірному напрямку.

“Какая великая вещь – воспитание смехом! Смех – гениальный воспитатель. Посмеявшись, человек становится счастливее, умнее, добрее. Не надо жалеть времени на смешное” [5].

5. Навчальна функція. Жарти можуть бути використані як аутентичний матеріал для вивчення як граматичних, так і лексичних тем. Із жартами студенти не тільки опановують необхідний матеріал, але й захоплюються змістом, що заохочує до комунікації. Так, для студентів технічних спеціальностей будуть цікаві різні невідомі факти, кумедні історії, анекдоти за фаховою тематикою. Предметом для обговорення можуть бути короткі жарти, які містять фахову лексику:

A student is taking his driving exam. The examiner asks:

- Imagine you are driving at 70 m/h along a highway with a 120 degree slope. Which tire will bear the least weight?

- Oh that's simple, the spare tire, of course.

Широко використовуються жарти під час вивчення фразеологічних зворотів, які можуть супроводжуватися жартівливими ілюстраціями з подальшим обговоренням:

- I am finished all of my work. It's all downhill to the weekend!

- All downhill? Oh I get it! When you are going downhill, on a bike for example? It's easy.

Сприйняття мови на слух також може включати жарти:

By the way – купи дорогу (правильно: до речі)

6. Педагогічна функція. Позитивні емоції значно покращують сприйняття, допомагають сконцентрувати увагу, підвищують мотивацію, полегшують засвоєння інформації. Так, жартівливі приклади, ідіоми, каламбури, прислів'я, анекдоти запам'ятовуються і засвоюються краще, ніж звичайна інформація.

Більш того, переказуючи жарти викладача один одному, повторюють вивчений матеріал, який асоціюється з конкретним жартом.

Висновки. Таким чином, гумористична компонента під час навчання іноземної мови студентів технічних спеціальностей дуже важлива. Гумор є засобом зняття емоційної напруги і усунення афективного фільтру у студентів з недостатньою підготовкою і мотивацією до вивчення мови. Також завдяки

жартам вдається досягти комфортної, дружньої атмосфери в аудиторії і підвищити ефективність навчання. Але, не зважаючи на доведені переваги використання гумору в педагогічній діяльності, більшість викладачів надають перевагу авторитарному стилю спілкування у контексті “суб’єкт-об’єктна взаємодія”.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у докладнішому вивченні функцій гумору у педагогічній діяльності і дослідити гендерні особливості сприйняття гумору студентами технічних спеціальностей під час навчання іноземної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амонашвили Ш.А. Здравствуйте, дети! Москва, 1986. 191 с.
2. Аристотель. Риторика. Поэтика. Москва: Лабиринт, 2000. 224 с.
3. Бергсон А. Смех. Москва: Искусство, 1992. 127 с.
4. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Под ред. В.В.Давыдова. Москва: Педагогика-Пресс, 1999. 536 с.
5. Грекова И. Кафедра. URL: <https://lib.misto.kiev.ua/PROZA/GREKOWA/kafedra.dhtml> (дата звернення: 31.01.2019).
6. Леонтьев А.А. Педагогическое общение. Москва-Нальчик: Эль-Фа, 1996. 92 с.
7. Павлов И.П. Полное собрание сочинений. Москва-Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1952. Т.6. 463 с.
8. Подольская Е.А. Педагогика и психология высшей школы. Харьков: НУА, 2010. 316 с.
9. Психологический словарь-справочник руководителя / Под ред.: Крылова А.А., Сочивко В.П. Л.: Лениздат, 1982. 431 с.
10. Станкин М.И. Юмор как средство психолого-педагогического воздействия: от смешного до серьезного – один шаг. М.: Московский психолого-социальный институт; Воронеж: МОДЭК, 2007. 157 с.
11. Старовойтенко Н.В. Використання гумору, як педагогічного засобу. Рідна школа, 2000. №1. С. 74–76.
12. Фрейд З. Остроумие. Д.: Сталкер, 1999. 349 с.
13. Шопенгауэр А., Мир как воля и представление. М.: Наука, 1993. Т.2. 672 с.
14. Deneire M. Humour and Foreign Language Teaching. Humour, 8, 1995. P. 285–298. URL: https://www.researchgate.net/publication/249929519_Humor_and_Foreign_Language_Teaching (дата звернення: 31.01.2019).

REFERENCES

1. Amonashvili, Sh. A. (1986). *Zdravstvuyte, deti!* [Hello, children!]. Moscow, 191 p. [in Russian].
2. Aristotel. *Ritorika. Poetika* (2000). [Rhetoric. Poetics]. Moscow: Labirint, 224 p. [in Russian].
3. Bergson, A. (1992). *Smeh* [Laughter]. Moscow: Iskusstvo, 127 p. [in Russian].

ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

4. Vyigotskiy, L.S. (1999). *Pedagogicheskaya psihologiya* [Pedagogical psychology]. (Ed.). V.V.Davyidov. Moscow: Pedagogika-Press, 536 p. [in Russian].
5. Grekova, I. Kafedra [Department]. [Electronic resource]. Available at: <https://lib.misto.kiev.ua/PROZA/GREKOWA/kafedra.dhtml> (Accessed 31 Jan. 2019). Title from the screen. [in Russian].
6. Leontev, A. A. (1996). *Pedagogicheskoe obschenie* [Pedagogical communication]. Moscow-Nalchik: El-Fa, 92 p. [in Russian].
7. Pavlov, I. P. (1952). *Polnoe sobranie sochineniy* [Collected works]. Moscow-Leningrad, Vol.6, 463 p. [in Russian].
8. Podolskaya, E. A. (2010). *Pedagogika i psihologiya vysshey shkoly* [Pedagogy and psychology of higher education]. Harkov: NUA, 316 p. [in Russian].
9. Psihologicheskii slovar-spravochnik rukovoditelya (1982). [Psychological dictionary of the director]. (Eds.) Kryilova, A. A., Sochivko V. P. Leningrad: Lenizdat, 431 p. [in Russian].
10. Stankin, M.I. (2007). *Yumor kak sredstvo psihologo-pedagogicheskogo vozdeystviya: ot smeshnogo do sereznogo – odin shag* [Humor as a means of psychological and pedagogical influence: one step from funny to serious]. Moscow: Moskovskiy psihologo-sotsialniy institut; Voronezh: MODEK, 157 p. [in Russian].
11. Starovoitenko, N. V. (2000). Vykorystannia humoru, yak pedahohichnoho zasobu [Use of humor as a pedagogical tool]. *Ridna shkola*, No.1, pp. 74–76. [in Ukrainian].
12. Freyd, Z. (1999). Ostroumie [Witiness]. D.: Stalker, 349 p. [in Russian].
13. Shopengauer, A. (1993). *Mir kak volya i predstavlenie* [World as a freedom and imagination]. Moscow: Nauka, Vol.2, 672 p. [in Russian].
14. Deneire, M. (1995). Humour and Foreign Language Teaching. *Humour*, 8, pp. 285–298. [Electronic resource]. Available at: https://www.researchgate.net/publication/249929519_Humor_and_Foreign_Language_Teaching (Accessed 31 Jan. 2019). Title from the screen. [in English].

Стаття надійшла до редакції 19.02.2019

УДК: 78.071.2:37.018.54

DOI:

Олена Переверзєва, викладач кафедри теорії і методики музичної освіти та хореографії Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розглянуто процес професійної роботи концертмейстера в умовах дитячої школи мистецтв, досліджено своєрідність професійної діяльності концертмейстера в межах навчальних дисциплін, які частково або повністю виходять за межі академічного музичного навчання, систематизовано і конкретизовано професійні вимоги до концертмейстера для різних художніх спеціальностей дитячої школи мистецтв, узагальнено і сформульовано завдання професійної підготовки концертмейстера до роботи в умовах школи мистецтв, запропоновано деякі методичні аспекти підготовки концертмейстерів в умовах навчання у закладі вищої освіти.

Ключові слова: концертмейстер; професійна діяльність; професійні вимоги; дитяча школа мистецтв; методика підготовки концертмейстера.

Лит. 7.

Olena Pereverzyeva, Lecturer of the Theory and Methodology of Music Education and Choreography Department, Melitopol Bohdan Khmelnytskyi Pedagogical University

POLYFUNCTIONALITY OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF CONCERTMASTERS AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

The proposed article has unconditional relevance. This is largely due to the fact that in the network of educational institutions there are new structures of their own specificity – the children's arts schools. Study profiles in these schools differ significantly from traditional music schools. There are unusual professional skills for musical schools, such as choreography, literary and drama studios, the children's theater collectives, and so on. In practically all of these areas, musical support is foreseen, and, as a consequence, the presence of a concertmaster. Since in higher education institutions the preparation of pianists to the concertmaster's work has never been conducted in such conditions, there is a pedagogical problem has been arrived - how to adapt pianists with standard academic preparation for concert work in the conditions of the children's art school.

The article examines the process of the concertmaster professional work in the children's art school conditions, explores the originality of the concertmaster's professional activity within academic disciplines, which partially or